

Konu: **Ruhsal İnsan**

Yazı: **58**

Tasavvufun Kavramları

Doç. Dr. Haluk BERKMEN

Tasavvuf sözü **tasavvur** ve **tasvir** kavramlarıyla ilişkilidir. Tasavvur etmek, düşünceyle betimlemek veya imgelemek anlamlarına gelir. Tasvir etmek ise bir resim yapmak veya bir resim yapar gibi anlatmak, bir suret çıkarmak demektir. Dolayısıyla tasavvufta sözlerle tasvir edilmek istenen insan tablosu önemlidir. Tasavvuf hem sağ hem de sol beyne hitap eder. Zira sağ beyin bütünsel ve sentetik düşünür; sol beyin ise analitik ve ayırıcı düşünür. Bu bakımdan tasavvufun kavramları hep bütünsellikle ve birlik, beraberlikle ilişkilidir.

Tasavvuf kavramlarından **ehadiyet** sözü bütünsel birliği ifade eder. Ehadiyet, "*bölünemeyen ve parçalarına indirgenemeyen varlık*" anlamını içerir. Bir bakıma ehadiyetle anlatılmak istenen **Vahdet** veya **Tek Hakikat** olan **Hakk** kavramlarıdır. Tasavvuf yoluna giren kişi hakikat olanı, Hakk bilgisini, yani şüphe içermeyen bilgiyi arar. Aranılan bilgi öz bilgisi, asıl kaynak ile ilgili bilgidir. Tasavvuf bilimden farklıdır, zira bilimde daima şüphe ve sorgulama vardır. Tasavvuf da sorgular, ama bu sorgulama içseldir; bilim gibi dışsal değildir.

Tasavvuf gönül gözü ile seyretmek ve gördüğünü teşbihlerle anlatmaya çalışmaktır. **Teşbih etmek** bir şeyi bir şeye benzeterek anlatmaktır. Zira Hakk bilgisine doğrudan ulaşmak kolay olmadığından, bilge kişiler benzeterek aktarmayı tercih ederler. Seyretmek sözü ise, gezinmek, yolculuk yaparak izlemek anlamlarını içerir. Dolayısıyla, *Gönül Gözü* ile seyreden kişiye **sâlik** ve sâlik olanın yolculuğuna da "**seyr-i sülûk**" denir.

Tasavvuf bilgisini içselleştirerek yaşamına uygulayan kişiye **Sufi** denir. Sufi olanın düşünceleri ile davranışları uyum halindedir. Sufi kişi maddiyattan çok maneviyata önem verir ve kemale ermiş, mükemmel insan anlamına gelen **İnsan-i Kâmil** olmayı arzular. İnsan-i Kâmil olmak kolay değildir ve nefsin terbiye edilmesini, benliğin kontrol altına alınmasını gerektirir. Nefsini terbiye eden kişi beşer olmaktan insan olmaya doğru yol alır (Bkz. **45** sayılı **Tasavvufa Göre İnsan** başlıklı yazı).

Tasavvuf bilgisi sanat ve felsefe içeren sezgisel ve ruhsal bilgidir. Ruhsal bilgiye, tasavvuf ehli içsel bilgi anlamına gelen "**Yakîn bilgisi**" der (Bkz. **24** sayılı **Âlim ile Ârif** başlıklı yazı). Dilimize "yakın" şeklinde kullanılan bu sözle anlatılmak istenen, "birlik" bilgisine yakınlaşmak, nefsanîyetten, ego tutkusundan, kibir ve bencillikten uzaklaşmaktır. Yakîn bilgisi bütünseldir ve doğrudan elde edilen, aracsız bilgidir. Bu bakımdan yakîn bilgisi öğrenilemez, ancak sezilebilir.

Tasavvuf kavramları arasında önemli olan bir diğer kavram **Mirac** kavramıdır. Mirac kavramının Yakîn kavramıyla ilgisi vardır. Zira Tanrıya yaklaşarak ricada bulunmak anlamını içerir. Mirac kavramı ile ilişkili diğer sözler **Rıca, Râci, Mercî, Rücu** ve **Huruc** sözcükleridir. Râci, yalvaran, rica eden ve arzulayan demektir. Mercî, geriye dönülen yer, başvuru, danışılan mevki demektir. Rücu, Öze, kaynağa, cevhere geri dönüş eylemini belirtir. Huruc ise, çıkış ve ayrılış kavramlarını içerir. Tasavvuf ehline göre /huruc/ sözünde "bedenden ayrılarak ruhsal olarak yükselmek" anlamları gizlidir. Tasavvuf ehli ve sufi bir kişi olan **Muhiddin İbn-ül Arabî** (1165 – 1240) "Düşüncedeki sözcüklerin harici anlamlarından kurtul, onların batını (içsel) anlamlarını iyice anlayana kadar araştır" demiştir.

Muhiddin İbn-ül Arabî, eserlerinde 'varlığın tekliği' anlamına gelen **Vahdet-i Vücut** kavramını savunmuş ve ayrıntılı olarak yorumlamıştır. Bu görüşe göre her var olan bütünsel varlıktan kopmuş bir parça veya cüz olmayıp, **Huu** olan **O** ile birlik halindedir. Bu bakımdan tasavvuf ehli kişiler birbirlerine "Huu" diye hitap ederler. Huu sözü ile ilişkili bir değer söz Tanrı anlamına gelen **Huda** sözüdür. **Şeyh Galip** (1757 – 1798) bir şiirinde:

"**Sabr eyle sen biraz etme efgan, neyler bakalım Huda-yi Zışan**" demiştir. Bu ifadede "Biraz sabret, bağırıp çağırma. Bakalım Şanlı Tanrı ne yapacak, neler gösterecek" anlamı bulunmakta ve sûfilerin uyguladığı sabır ile tevekküle işaret etmektedir. Sabreden kişi için yokluk ile varlık arasındaki fark aradan kalkar.

Yunus Emre (1240 – 1321) "**Ne yokluğa yerinirim, ne varlığa sevinirim**" demiştir. Aynı görüşü **Gülşen-i Râz** adlı eserinde dile getiren **Mahmud Şebuşteri** (1288 – 1340):

"**Yokluk mutlak varlığın aynasıdır. Yokluk aynadır, âlem o aynadaki yansıma ve insan da o yansımanın gözü gibidir**" demiştir.

Bu ifadede geçen "yansıma" sözü ile "yanılsama" sözü yakından ilişkilidir. Zira görünen âlem, yani evren aslında "hakikatte" bir yanılsamadan, büyük çapta bir kurgudan ibarettir. Vahdet-i Vücut görüşüne göre insan denen varlık Huu olan O ise, evreni kurguladığına şaşmamak ve itiraz etmemek gerekir. İnsan **Eşref-i Mahlukat** (var olanların en şerefli) ise velayet, nübüvvet ve risalet makamlarına da erişebilir.

Velayet makamı veli olanların, aracısız bilgiye ulaşmış olanların benlik boyutudur. Veli olan kişiler yetkindir ve yetkilidir. Velayet kavramı ile ilişkili iki sözcük, vali ve vilayet sözcükleridir. Vilayet yetkili kişinin, valinin bulunduğu bölge olup, günümüzde vilayet yerine "il" sözü kullanılmaktadır.

Nübüvvet "nebv" /haber/ sözünden türer ve haberci olan **nebi** kişinin makamıdır. Nebi sözünün çoğulu "enbiya" sözüdür. Eskiden ermiş kişilere "**enbiya ve asfiya**" denirdi. Bu sözlerle "Ruhsal âlemden haber getiren saf kişiler, gerçek dostlar" anlatılmak istenmektedir.

Risalet ise peygamberlerin makamıdır. Resul elçi olana denir. Resul olan kişi Allah'tan bilgi getirir. Resul kavramıyla ilgili diğer iki söz de **mürselat** ve **irsaliye** sözcükleridir. Mürselat "gönderilen bilgiler" demektir ve irsaliye de "gönderilen yazılı belge, mektup" demektir.

Ancak, velayet, nübüvvet ve risalet makamlarına istenerek ulaşılamaz. Bu makamlar özel kişilere verilmiş birer lütuf, birer hediye ve aynı zamanda birer büyük sorumluluktur.